

עקב ב

שמצילין אותו מלחטא שנאמר⁸ חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם. בריך רחמנא דסייען.

דארף מען פארשטיין: פארוואס ברענגט דער רמב"ם דעם מאמר „כל מי שיש לו תפילין כו' וציצית כו' ומזוזה כו' דא אין הלכות מזוזה, און ניט פריער אין הלכות תפילין⁹ (די ערשטע מצוה וואס ווערט דערמאנט אין דעם מאמר)? עכ"פ — אויך דארטען?

און אויב דער רמב"ם וויל ברענגען דעם מאמר נאכדעם ווי ער זאגט די הלכות פון אלע דריי מצות — האט ער דאס געדארפט ברענגען שפעטער, אין הלכות ציצית (וואס קומט נאך די אנדערע רע צוויי הלכות)?

ובפרט אז דער ענין הזכירה שטייט מפורש אין תורה¹⁰ ביי מצות ציצית, „וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'“¹¹ (ניט בנוגע צו (תפילין ו)מזוזה) — און ווי דער רמב"ם עצמו ברענגט דאס אראפ בסוף הל' ציצית — האט ער דארט (בסוף הל' ציצית) געדארפט ברענגען (אויך) דעם מאמר וועגן די „מזכירין רבים“?

נאכמער: דער מקור פון דעם מאמר „כל מי שיש לו תפילין בראשו כו'“ איז

א. אין סוף הלכות מזוזה¹² זאגט דער רמב"ם, וז"ל:

חייב אדם להזהר במזוזה מפני שהיא חובת הכל תמיד. וכל זמן שיכנס ויצא יפגע¹³ ביחוד השם שמו של הקדוש ב"ה ויזכור אהבתו ויעור משנתו ושגיותיו בהבלי הזמן¹⁴. וידע שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים¹⁵ אלא ידיעת צור העולם ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישרים. אמרו חכמים הראשונים¹⁶ כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו¹⁷ וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו מוחזק הוא¹⁸ שלא יחטא שהרי יש לו מזכירין רבים והן הם המלאכים

(1) פ"ו ה"ג.

(2) ראה מנחות לג, ריש ע"ב „כדי שיפגע במזוזה מיד“. וי"ל שלכן הקדים הרמב"ם „כל זמן שיכנס (לפני) ויצא“ — דלא בככתוב (תהלים קכא, ח) „ה' ישמור צאתך ובואך“ (וכהובא בגמ' ע"ז יא, א. זח"ג רסג, ב. וכן סדרם בשו"ע בהלכה — ראה רמ"א יו"ד סרפ"ה ס"ב. ועוד). ולהעיר מתודה יכנס פסחים ב, א.

(3) להעיר מרמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ד.

(4) להעיר מרמב"ם סוף הל' שמיטה ויובל (פ"ג ה"ג בסופה).

(5) מנחות מג, ב (כדלקמן בפנים).

(6) לפנינו במנחות „תפילין בראשו ותפילין בזרועו, וכ"ה בע"ז ודק"ס שם (וכ"ה בע"ז ג, ב). ובכ"מ בילקוט ליתא תיבת „תפילין“ עוה"פ — ראה דק"ס שם. וכן ליתא בהל' ציצית להרי"ף בסופן ובהלכות קטנות להרא"ש קרוב לסופן. סמ"ג מ"ע ג (בסופה). כג (בסופה). ובטור אורח סו"ס כד: יו"ד סרפ"ה. ועוד. וראה לקמן הערה 25.

(7) בגמ' „הכל בחיובק שלא יחטא“ (וראה שינויי הלשונות בסמ"ג שבהערה הקודמת). בריף ורא"ש שם: מוחזק אני בו שלא יחטא. בטור יו"ד שם הוא כהרמב"ם, ובטור אורח שם (וכ"ה בדק"ס שם מילקוט כ"י) „מובטח לו שלא יחטא“.

(8) תהלים לד, ח.

(9) ולהעיר שגם בסמ"ג הובא במצות מזוזה ולא בציצית, וגם לא בתפילין (אלא שבמצות „ואהבת“ הביאו בקשר למצות תפילין).

(10) ראה שם פ"ד הכ"ה.

(11) ס"פ שלה.

(12) ולהעיר מזח"ג שם (בנוגע למזוזה), דלא ניש ב"י . . כגוונא דציצית . . וראיתם כו'.

קדמאי¹⁹): עס איז אבער נישט מובן פאר-
וואס איז דער רמב"ם משמיט אן ענין
וואס ווערט געבראכט אין ש"ס, ובפרט
אז דאס שטייט בש"ס אלס דער
ערשטער ענין?

לכאורה וואלט מען אויף דעם גע-
קענט ענטפערן: לויט שיטת הרמב"ם
זיינען תפילין של יד ותפילין של ראש
צוויי באזונדערע מצוות²⁰, ביז אז דער
רמב"ם רעכנט זיי אלס צוויי מצוות אין
מנין תרי"ג מצוות²¹ — און דעריבער איז
נישט מתאים צו ברענגען דעם פסוק
„והחוט המשולש“²² לא במהרה ינתק²³,
וויבאלד אז לדעת הרמב"ם זיינען עס
(נישט דריי מצוות, נאר) פיר מצוות.

ס'איז אבער נישט מסתבר אז מטעם זה
איז עס דער רמב"ם משמיט: (א) אפילו
מצד דעם וואס דאס זיינען פיר מצוות,
איז די הוספה פון דער פערטער מצוה
נישט גורע פון דער מעלה פון „והחוט
המשולש לא במהרה ינתק“²⁴ (יש בכלל

טאקע אין (מס' מנחות¹³ — אין) דער
סוגיא וועגן מצות ציצית, און אזוי אויך
אין רי"ף (און רא"ש¹⁴) ווערט דער
מאמר געבראכט ב(סוף) הל' ציצית¹⁵ —
פארוואס ברענגט עס דער רמב"ם (נישט
אין הלכות ציצית, נאר) אין הל' מזוזה¹⁶?

ב. אויך דארף מען פארשטיין דעם
שינוי אין לשון הרמב"ם לגבי לשון
הגמרא — וז"ל הגמרא:

כל שיש לו תפילין בראשו ותפילין
בזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו
הכל בחיזוק שלא יחטא שנאמר¹⁷ והחוט
המשולש לא במהרה ינתק, ואומר¹⁸ חונה
מלאך ה' סביב ליראי ויחלצם.

היינו: דער רמב"ם איז (א) משמיט (די
רא' פון) דעם ערשטן פסוק וואס די
גמרא ברענגט „שנאמר והחוט המשולש
לא במהרה ינתק“, און איז (ב) מוסיף
„שהרי יש לו מזכירין רבים והן הם
המלאכים שמצילין אותו מלחטוא“.

די הוספה פון רמב"ם יש לבאר
בפשטות, אז דער רמב"ם וויל מוסיף זיין
ביאור¹⁸ אין דברי הש"ס (כדרך הרמב"ם,
ובכלל — כדרך של בתראי לגבי

(19) ראה יד מלאכי כללי הרמב"ם אות כד ועוד
(ע"פ ב"י לטו"ד סריא ד"ה ומ"ש ואף אם תטבול).

(20) הל' תפילין פ"ד ה"ד.

(21) מ"ע יב"ג, וכ"ה גם בהכותרת להל' תפילין.

(22) ראה ב"י לטור או"ח ס"ו כד „ופי' רש"י

והחוט המשולש תפילין ציצית ומזוזה כלומר
דתפילין דראש ודזרוע לא חשיבי אלא כחד“.

(23) להעיר שבמנחות שם בא בהמשך להמאמר
לפנ"ז „חביבין ישראל שסיבנו הקב"ה במצות תפילין
בראשיהן ותפילין בזרועותיהן כו“, שמונה (ראה
רגמ"ה ופרש"י שם) תפילין של יד ושל ראש לשתי
מצות (ומונה ד' ציציות לד' מצות), ומסיים „ועליהן
אמר דוד שבע כו“ — וכ"ה בחוספתא סוף ברכות.
ספרי ס"פ ואתחנן — ומשמע לכאורה דלרא' בן
יעקב שמביא הכתוב „והחוט המשולש גו“ הוא דלא
כהב"יתא לפנ"ז כ"א חושב תפילין של ראש ושל יד
למצוה אחת (כמו שחושב ד' ציצית למצוה אחת).
וראה לקמן הערה 25.

(24) אבל י"ל שאז ה"י מקום לומר, שאינו מוכרח
גם מזוזה לענין זה, כיון שגם בלא"ה ה"י ג"י. ולהעיר
שבכד הקמח (לרבינו בחי"י) בסופו (בהוצאת שעוועל

(13) כנ"ל הערה 5.

(14) ג' עמודי ההוראה בשו"ע — הרמב"ם רי"ף
ורא"ש (הבי' בהקדמתו להב"י).

(15) וכן הובא בטור או"ח א"ח סוף הל' ציצית סכ"ד.
ובי"ד הל' מזוזה (סרפ"ה) הביא הענין (ולא
הפסוקים), וראה לקמן הערה 46.

(16) ודחוק גדול לומר שהרמב"ם לא כתבו בהל'
ציצית כי אז הוי אמנא דעיקר מה שמצילו היא
מצות ציצית, שהרי היא לבדה מסבבת את האדם
מד' פינותיו (ל' הלבוש או"ח ס"ו כד (הובא
בפרישה שם) — בהטעם שגמ' הוצרך להביא גם
הפסוק „והחוט המשולש גו“).

(17) קהלת ד, יב.

(18) ועד"ז יש לומר בשאר השינויים (קלים) הנ"ל
הערה 7, ואולי י"ל שכן היתה גירסתו בגמ'.

לכאורה יש לומר: דאס וואס דער רמב"ם זאגט „חייב אדם להזהר במזווה מפני שהיא חובת הכל תמיד“, איז כוונתו, אז כאטש מזווה איז א „מצוה שאינה חובה על האדם אלא דומין לרשות“. שאין אדם חייב לשכון בבית החייב במזווה כדי שיעשה מזווה אלא אם רצה לשכון כל ימיו באהל או בספינה ישוב³⁰ — פונדעסטוועגן דארף א איד זיך משתדל זיין אוועקצושטעלן זיך אין א מצב אז ער זאל יע זיין מחוייב אין דער מצוה³¹ — ער זאל האבן א בית, א חדר צו קענען מקיים זיין מצות מזווה³²; און וויבאלד אז די כוונה אין רמב"ם איז די השתדלות ער זאל זיך צו ברענגען לידי חיוב מזווה (וואס די השתדלות איז א פעולה אין אז ענין של רשות), זאגט דער רמב"ם דעם לשון „חייב אדם להזהר במזווה“, ניט „מצות מזווה“.

[ועפ"ז יומתק³³ וואס ביי ציצית זאגט דער רמב"ם „לעולם יהא אדם זהיר במצות ציצית“: ביי ציצית קומט דאך די הלכה „לעולם יהא אדם זהיר במצות ציצית“ נאכדעם ווי דער רמב"ם האט געזאגט אין דער פריערדיקער הלכה

מאתיים מנה). (ב) סו"ס אויך לדעת הרמב"ם זיינען דא פאראן דריי סוגי מצות — תפילין (של ראש ושל יד)³⁴, ציצית און מזווה³⁵.

ג. וי"ל אז מען קען דאס פארשטיין בהקדים לבאר וואס ביי מזווה איז דער רמב"ם מדייק צו זאגן „חייב אדם להזהר במזווה“ — אנדערש ווי ביי ציצית³⁷, וואו ער זאגט³⁸ „לעולם יהא אדם זהיר במצות ציצית שהרי הכתוב שקלה ותלה³⁹ בה כל המצות כולן שנאמר⁴⁰ וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'“.

— ע' תנ) העתיק מאמר ר"א בן יעקב ומשמיט „מזווה“.

אבל דוחק גדול לומר שכן היתה גירסתו בגמ', מאחר שבכל מקומות הנ"ל הערה 6 (ועוד) איתא „מזווה“, ונראה לומר שט"ס שם.

(25) ובפרט שבגמ' איתא „תפילין בראשו ותפילין בזרועו“ והרמב"ם משמיט חיבת „תפילין“ השני, וגם בגמ' אינו מוכרח שס"ל דהוי מצוה אחת (במנין המצות), אלא שחשבינו להו כחד. וראה לשון הבי' הנ"ל. ולהעיר מצפצפ' הל' תפילין פ"ד הי"ד (ושם בסופו מיישב „מה שכתב התוס' מנחות... דהם מצוה אחת“).

(26) ואולי י"ל דלהרמב"ם מכיון שצריך לפרש מרז"ל הנ"ל „כל מי שיש לו תפילין כו'“ דאין הכוונה שיש לו כל הג' בכל עת, דהרי לילה לאו זמן תפילין (רמב"ם הל' תפילין פ"ד הי"א), ועד"ז בציצית (רמב"ם הל' ציצית פ"ג ה"ז-ח), כא שכללות במשך כל המעל' יש לו כל הג' מצות, לכן השמיט הכתוב „והחוט המשולש כו. מזווה בימין וניח משמאל ובעל הבית בטלית מצויצת ביניהון“ ובגליוני הש"ס (להר"י ענגל) לשבת (כב, א) דבשרית מהרי"ל מסיים (כשמביא מהשאלות) לקיים החוט המשולש לא במהרה ינתק. ע"ש. וראה גם העמק שאלה שם סקכ"ב.

(27) להעיר משבת כג, ב: הזהיר במזווה כו' הזהיר בציצית כו'.

(28) בסוף הל' ציצית.

(29) והוא כהב' מימרות במנחות מג, ב. וכ"ה

בסמ"ג מ"ע כו בסופה.

(30) רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"ב.

(31) כמ"ש בתוד"ה ואין פסחים קיג, ב [אלא שהתוס' לא הביאו שם מפורש מזווה (אף שמובן הוא). וראה גליוני הש"ס לתוס' שם]. ס' חרדים בהקדמה למצוות ס"ב.

(32) ולהעיר שהרמב"ם בסהמ"צ סוף מנין מ"ע חשב מצות מזווה מ"ה. המצות ההכרחיות — „מצות מתחייבות בהכרח בכל זמן בכל מקום ובאיה ענין שיהי'“ (וע"ש שכתב „כגון ציצית (ותפילין) ושמירת שבת“). וראה ההמשך שם „בתנאי שיהי'... כענין שרוב בניא"י כו“. וראה הל' ציצית פ"ג הי"א — הרוב לקמן בפנים). ואכ"מ.

(33) אף שבלא"כ מובן הוא שם — ראה המשך לשונו שם „שהרי הכתוב שקלה ותלה בה כל המצות כולן“.

טאקע בכגון דא בלשונו ביי מצות ציצית (כנ"ל) „אעפ" כו' אלא לעולם ישתדל להיות עטוף כו".

לכן משמע ס"ס, אז „חייב אדם להזהר במזוזה" מיינט דעם חיוב במצות מזוזה — והדרא קושיא: פארוואס שרייבט דער רמב"ם דא נישט מפורש „להזהר במצות מזוזה"?

ד. ויש לומר הביאור בזה:

דאס וואס דער רמב"ם זאגט „חייב אדם להזהר" מיינט ער נישט דעם חיוב הזהירות אין זיין מקיים זיין מצות מזוזה, נאר די זהירות אין דער פעולה אויף עס³⁶ פון דעם חפצא פון מזוזה ותוכנה, אז ווי ער איז דאס מפרט אינעם המשך דבריו „וכל זמן שיכנס ויצא יפגע ביחוד השם שמו של הקב"ה ויזכור אהבתו ויעור משנתו ושגיוותיו בהבלי הזמן וידע שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים אלא ידיעת צור העולם ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישרים".

דער ענין אין מזוזה („וכל זמן שיכנס כו") איז נישט דער קיום מצות מזוזה³⁷ — די מעשה המצוה איז „קביעתה (בפתח הבית) זו היא המצוה"³⁸, און דער המשך קיומה³⁹ פון דער מצוה, באשטייט אין

(36) לכאורה ע"ד מש"נ בציצית וראיתם אותו וזכרתם גו' (וראה זהר שבהערה 12), אבל ראה לקמן בפנים.

(37) ולפי' המשך דברי הרמב"ם „מפני שהיא חובת הכל תמיד" הוא כעין מאמר המוסגר ע"ד גודל ענין המזוזה, שלכן „חייב אדם להזהר במזוזה כו' וכל זמן שיכנס כו". ועצ"ע.

(38) רמב"ם הל' מזוזה פ"ה ה"ו. ועד"ז הוא לשון הרמב"ם בהכותרת להל' תפילין ומזוזה מצוה ג' וכמנין המצות בריש ספר הדין מ"ע טו (וראה לשונו בסהמ"צ מ"ע טו).

(39) ראה תוד"ה בההיא הנאה ב"ק נ"ג, ב. נמוק"י שם. וכן מוכח ממזיל הגל' במנחות „חביבין ישראל ששיכבן כו". ראה מג"א או"ח סכ"א סק"ב. ועוד. וראה חדא"ג מהרש"א מנחות שם.

„אעפ" שאין אדם מחוייב לקנות לו טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית, אין ראוי לאדם חסיד שיפטר עצמו ממצוה זו אלא לעולם ישתדל להיות עטוף בכסות המחוייבת בציצית כדי שיקיים מצוה זו. ובשעת התפלה צריך להזהר ביותר גנאי גדול הוא לתלמידי חכמים שיתפללו והם אינם עטופים".

איז מובן, אז דער המשך (אין דער לעצטער הלכה) „לעולם יהא אדם זהיר במצות ציצית" איז די כוונה [נישט די השתדלות צו האבן א בגד אויף קענען מקיים זיין מצות ציצית — ווארום דעם ענין האט שוין דער רמב"ם געזאגט (ובאריכות) אין דער פריערדיקער הלכה — נאר די כוונה דערביי איז] אז ער זאל שטענדיק מקיים זיין די מצוה, זיין עטוף בציצית.

דעריבער זאגט דער רמב"ם דעם לשון „לעולם יהא אדם זהיר במצות ציצית", ווייל ער רעדט וועגן דער זהירות אין קיום המצוה, אין דעם בגד מצוייץ וואס ער האט שוין.

ס'איז אבער א דוחק לפרש כן, ווארום וויבאלד דא (ביי מזוזה) רעדט זיך פארט וועגן א זהירות והשתדלות אין אז ענין של רשות (נישט קיין „חובה על האדם"), איז נישט מתאים כ"כ דער לשון „חייב אדם להזהר", וואס משמעו איז חובה (של מצוה)³⁴, און דער רמב"ם האט לכאורה געדארפט³⁵ נוצן דעם לשון השתדלות וכיו"ב — ווי מיר געפינען

(34) כהמשך לשונו „מפני שהיא חובת הכל תמיד".

(35) אבל אינו מוכרח, כי מצינו בכ"מ הלשון „חייב אדם" והמדובר לא בחיוב, ולפעמים לא במצוה דאורייתא בכלל — ראה אנציקלופדי' תלמודית ערך חובה מצוה ורשות (ע' תרנב. ע' תרסד ואילך).

האמת והצדק לפיכך צריך אדם להשתדל להיותן עליו כל היום שמצותן כך היא.

ב"י מצות ציצית איז לשון הרמב"ם (כנ"ל) "מצות ציצית . . . הכתוב שקלה ותלה בה כל המצות כולן".

קומט אויס, אַז לויטן רמב"ם איז דא אַ חילוק עיקרי צווישן די דריי מצות באופן פעולתן על האדם המקיימן:

ב"י תפילין איז די פעולה על האדם מצד "קדושת תפילין", וואָס דאָס איז ניט דער עצם חפצא דתפילין⁴³ אָדער פון דער מהות המצוה⁴⁴;

אויך ב"י ציצית — דאָס וואָס זי רופט אַרויס ביים אדם די זכירת כל המצות,

43 ד.קדושת תפילין (הפועלת על הגברא) כוללת לא רק הפרשיות עם הבתים כ"ו, כ"א גם הרצועות (והקשרים), שכולם ביחד מהווים קדושת תפילין (דעיקרה וסיבתה — כשהם קשורים ומונחים על האדם). משא"כ החפצא דתפילין י"ל דהוי (רק) הד' פרשיות עם הבתים וכשמונחים בהבתים — (ראה לשון הרמב"ם ריש הלכות תפילין) — ואולי י"ל להלמ"מ מכריחה שצ"ל גם רצועות וכו'. ונפק"מ לשבועה בתפילין בלא רצועותיהן (ושחירות דוקא וכו').

ולאידך, בקדושת תפילין כפ"ע (לא כמו שהתפילין קשורים ופועלים על הגברא), ישנם כמה חילוקים ודרגות בהקדושה: תפילה של ראש (דגדולה מ)תפילה של יד (רמב"ם הל' תפילין פ"ג הי"ז. שר"ע אדה"ז אורח סמ"ב ס"א. וראה שם סכ"ה ס"ד); החילוקים דעור הבתים וקלף הפרשיות (שר"ע אדה"ז שם ס"ב סנ"ז); רצועות והקלף (ראה שר"ע אדה"ז שם סמ"ב ס"ז. ושי"ג). ועוד.

אמנם החפצא דתפילין אחת היא — הפרשיות והבתים. ועצ"ע ואכ"מ.

44 ומה שהרמב"ם מסיים, שמצותן כך היא"ז לכל היותר בנדר מצוה מן המובחר (כמ"ש בפמ"ג (א"א) אורח ס"י לו סק"ב), וכדמוכח גם בלשונו לפיכך צריך אדם להשתדל כו'. וראה תריש מילואים לכרך י"ב סליט ובהנסמן שם. ואכ"מ.

(*) וי"ל יתירה מזו — גם בלא הבתים, כפשט הכתוב בהפרשיות (שלא נזכר שם ע"ד הבתים ורצועות).

דעם וואָס ער האָט אַ מזוזה אויפן פתח הבית איז וועלכן ער איז דר (קיום מצות מזוזה איז ניט בלויז אין די זמנים "שיכנס ויצא"); ד.ה. ס'איז ניט וואָס דער אדם דאַרף טאָן אין קיום המצוה, נאָר (אדרבה), וואָס די חפצא פון דער מצוה דאַרף פועל זיין אויפן אדם: וויבאַלד אַז די מזוזה אַנטהאַלט אין זיך "יחוד השם, שמו של הקב"ה", דאַרף עס ביים אידן אַרויסרופן דעם "יזכור" אהבתו ויעור משנתו כו' וידע כו'.

ולפ"ז קומט אויס, אַז דער ענין פון "חייב אדם להזהר במזוזה" איז אַ דבר נוסף אויפן קיום המצוה: האַבנדיק אַ מזוזה על פתח ביתו, דאַרף די זהירות⁴⁵ אין מזוזה זיין באופן אַז "כל זמן שיכנס ויצא יפגע ביחוד השם כו' ויזכור אהבתו כו'" ביז עס ברענגט אים אַז "והולך בדרכי מישרים".

ה. עפ"ז וועט מען פאַרשטיין פאַר-וואָס דער רמב"ם ברענגט דעם מאמר "כל מי שיש לו כו'" דוקא אין הל' מזוזה — ווייל דוקא מזוזה איז אַ "מזכיר" מצד דעם חפצא שלו.

ב"י תפילין זאָגט דער רמב"ם⁴⁶: קדושת תפילין קדושתן גדולה היא שכל זמן שהתפילין בראשו של אדם ועל זרועו הוא עניו וירא שמים ואינו נמשך בשחוק ובשיחה בטילה ואינו מהרהר מחשבות רעות אלא מפנה לבו בדברי

40 להעיר מוז"ח רסג, ב בנוגע למצות מזוזה וכו'. ולא ינשי בי"ז דוכרנא דקביה לעלמין כו' כיון דחמי בר נש להאי דוכרנא אדכר בגרמי' למעבד פקודא דמארי' כו'. ולכאורה זהו מקורו דהרמב"ם. [אלא שבוהר הוא עניו שני (ותו'), ובתחילה כתב פקודא למקבץ ב"ג מזוזה לתרע"ה להמיה כל בי"ז נטיר מעם קביה כו'. וראה גם לעיל הערה 12. ואכ"מ].

41 עד"ז פ"י בט"ז י"ד ר"ס רפה — דברי הטור ייד שם.

42 הל' תפילין פ"ד הכ"ה.

ועפ"י יש לבאר ג"כ פארוואס דער רמב"ם ברענגט ניט דעם פסוק, והחוט המשולש לא במהרה ינתק" (משא"כ אין גמרא):

פון לשון הפסוק, והחוט המשולש לא במהרה ינתק" איז מוכח, אז די מצות עצמן, זייענדיק דריי צוזאמען, פאר- היטן זיי אים, "שלא יחטא"⁵⁰, ד.ה. דער זכות פון מקיים זיין (זיין מסובב פון) די דריי מצות, איז שטארק צו זיין א הגנה פון חטא, און דערפאר, "הכל בחיזוק שלא יחטא".

דער רמב"ם רעדט אבער וועגן פאר- שידענע פעולות ע"י די מצות,⁵¹ ניט מצד זכות קיומן אלס "חוט המשולש" — וכן"ל — דעריבער⁵² פאסט ניט צו

איז עס ניט פארבונדן מיט דער חפצא פון ציצית מצד עצמה, נאר דערפאר וואס, "הכתוב שקלה ותלה בה כל המצות כולן" — ע"פ הציווי בתורה איז דער קיום המצוה אויסגעשטעלט אין אזא מנין החוטים כו' וצבע תכלת וכו' וואס זיינען מרמז ומזכיר אלע מצות⁴⁵ — אבער ניט אז די חפצא פון ציצית איז פועל די זכירה [ומהאי טעמא איז דער מזכיר פארבונדן מיט מצות ציצית — ד.ה. דערמיט וואס דער אדם איז מקיים מצות ציצית דערמאנט אים די מצוה (ע"י הנ"ל) אויף אלע תרי"ג מצות].

משא"כ ביי מזוזה⁴⁶, וואס אנטהאלט "יחוד השם שמו של הקב"ה"⁴⁷, איז די עצם⁴⁸ מזוזה⁴⁹ א "מזכיר"⁴⁹.

תמיד כגון קריאת שמע. כו" (לי הרמב"ם בהקדמתו לספר היד). ולהעיר שהרמב"ם לא הזכיר שם מזוזה. ואכ"מ.

(49) אלא שמעין זה הוא גם בתפלין וציצית, וכמ"ש הרמב"ם כאן, "מזכירין רבים" [שלכאורה אין כוונתו מצד ענין קדושת התפלין שכתב לפני"ו (פ"ד הכ"ה) בנוגע פעולתו, או ענין הציצית שכתב בסוף הל' ציצית (ש,הכתוב שקלה ותלה בה כל המצות כולן)] — שאין זה בגדד, "מזכירין". וי"ל שכוונתו שתוכן המצוה מזכיר אותו, וזה מביאו שלא יחטא.

(50) ראה פרישה לטור אור"ח שם סק"י: המצות נקראים ג"כ מלאכים שהם שלוחי המקום אל ישראל. וראה סמ"ג מנסמן שם. מעדני יו"ט על הל' קטנות להראש שם אות ש. וראה חדא"ג מהרש"א מנחות שם. לקו"ת ויקרא ב, א.

(51) וכדיקו לשון הרמב"ם, "שהרי יש לו (א) מזכירין (ב) רבים", ולא הזכיר לשון מצוה ומספרם — ג' ("שהרי יש לו ג' מצות" וכיו"ב), כי להרמב"ם הוא לא מצד (א) זכות קיום המצוה (ראה הערה הקודמת), (ב) ג' המצות ביחוד — כ"א "מזכירין רבים", וראה הערה 53.

(52) גם י"ל דמשמט "חוט המשולש" כי לפי

(45) ראה טור אור"ח שם סכ"ד: דוגמא לדבר כאדם המזהיר לחבירו על ענין אחד שקושר קשר באזרו כדי שיוכרונו וע"כ ש בה ה' קשרים כו'. וגם להטעמים דציצית בגימ' ת"ר כו' (רש"י מנחות מג, ב ד"ה שקולה) או דתכלת דומה לים כו' לכסא הכבוד (מנחות שם (ובפרש"י), וש"נ) — ה"ז בסוג הנ"ל.

(46) להעיר שבטור יו"ד שם כתב מרז"ל זה כטעם ע"ז שצריך לזוהר מאוד במזוזה, "וצריך לזוהר מאוד בה כמו שאחז"ל כל מי שיש לו תפלין בראשו ובזרועו כבבדו ומזוזה בפתחו מוחזק הוא שלא יחטא מפני שיש במזוזה יחודו של הקב"ה ותמיד נבואו ונצאתו יזכור יחודו של הקב"ה כו'". ומשמע שהעיקר בג' אלו הוא מזוזה שהוא הוא הגורם כו'.

(46*) באופן גלוי — משא"כ תפלין, שהפרשיות מכוסות בבתיים, אא"פ לומר שעצם חפצא תפלין היא "מזכיר" מצד "יחוד השם" (שבו).

(47) וי"ל דכמו בפעולת השמירה שע"י המזוזה אשר שייכת לגוף המזוזה, ולכן היא לא רק בעת קיום מצות מזוזה כ"א גם מצד החפצא דמזוזה, דמזכיר בירושלמי (פאה פ"א ה"א. וראה בארוכה לקו"ש ח"ט ע' 125 ואילך) — כמ"כ הוא בפעולת "יחוד השם שמו של הקב"ה" שבמזוזה, שהיא לא רק במזוזה הקבועה על פתח הבית (שבוה מקיים מצות מזוזה), כ"א יש מעין זה גם בגוף חפצא דהמזוזה, גם כשהיא מונחת על השולחן. וראה לקו"ש שם. וש"נ.

(48) אף שכל המצות שבספר אהבה ברמב"ם, הם תדירות, שנצטרטנו בהם כדי לאהוב המקום ולזכור

(*) ראה לשון הרמב"ם הל' ק"ש פ"א ה"ב.

(**) להעיר: גם בש"נ ס' המדע (ירושלים. תשכ"ד) ורמב"ם הוצאת קאפח לא הובאה מצות מזוזה.

„הלכה“ — כללית^{56*}, אָבער ניט אינמיטן
המשך ההלכות — פאַרוואָס איז דאָ דער
רמב"ם מוסיף דעם סיום שבח „ברוך
רחמנא דסייען“ באמצע ההמשך — הלכות
תפילין מזוזה וס"ת זיינען איין המשך פון
הלכות?

ע"פ הנ"ל יש לומר, אז דער לשון
האט א שייכות מיוחדת צו הלכות מזוזה:

אין דעם וואָס די דריי מצות —
תפילין מזוזה און ציצית — זיינען פועל
און העלפן א אידן בעבודתו, איז דער
ענין פון „מסייע“ צוגעפאסט בעיקר ביי
מזוזה, זייענדיק א מצוה וואָס איר
חפצא, דער „יחוד השם שמו של
הקב"ה“ [און ווי דער רמב"ם זאָגט
פריער אין הל' מזוזה⁵⁷, אז זי איז א
„מצוה גדולה שהיא יחוד השם של
הקב"ה ואהבתו ועבודתו"] — איז מסייע
דעם אידן.

משא"כ ביי די אַנדערע צוויי מצות —
ביי תפילין איז אופן פעולתו, ניט מצד
החפצא פון תפילין נאָר מצד קדושתו
(כנ"ל), פאָסט ניט זאָגן אז דער אויבער-
שטער האט געגעבן תפילין אַלס א
מזכיר, א מסייע:

ועד"ז במצות ציצית וואָס „הכתוב
שקלה ותלה בה כל המצות כולן“ — ניט
אז די עצם מציאות פון ציצית איז מזכיר
ומסייע דעם אידן (וכנ"ל).

און דעריבער פירט אויס דער רמב"ם
במצות מזוזה דוקא — א ברכה ושבח

ברענגען דעם ענין פון „והחוט המשולש
גו"⁵⁸.

ו. ע"פ כל הנ"ל קען מען פאַרענט-
פערן אז ענין תמוה דא אין רמב"ם:

בדפוסים שלפנינו⁵⁹: שטייט בסיום
הלכות מזוזה „ברוך רחמנא דסייען“.
ולכאורה, דרכו של הרמב"ם בכ"מ צו
שרייבן דעם לשון בסיום פון א ספר⁶⁰
(אָדער לכמה גירסות⁶¹ אויך בסיום פון א

הנ"ל אין כל הג' (ד') שוות בהצלה מן החטא, כי
עיקרה הוא בהמזוזה. וראה לבוש שהובא לעיל
הערה 16.

(53) ואולי י"ל שתלוי בחילוק הנ"ל ס"א: בגמ'
הובא זה בהסוגיא דמצות ציצית, ובציצית עיקר
המכוון הוא גודל קיום המצוות, וכמודגש בציצית
ש.הכתוב שקלה ותלה בה כל המצות כולן (והוא
מצד מצות ציצית), וכנ"ל, ולכן הובא בגמ' „והחוט
המשולש גו“, שמבטא מעלת קיום ג' המצות שמציל
מן החטא.

משא"כ ברמב"ם שהביא זה בהל' מזוזה בהמשך
למעלה פנוטת המזוזה (שענין יעורר אותו, משנתו
ושגיוותיו בהבלי הומן כו'), מדגיש הרמב"ם במצות
אלו לא קיום המצות שלהם, אלא פעולתו בהאדם
שהרי יש לו מזכיריו רבים כו', כנ"ל בפנים. וראה
לקמן סעיף ז.

(54) וכ"ה בדפוס רומי ר"מ.

(55) לפנינו נמצא „ברוך רחמנא דסייען“ רק
בסוף ב' (או ג') ספרי הרמב"ם. אבל בכת"י תימן
(ועוד כת"י) וכן בדפוסים הראשונים דהרמב"ם,
כתוב כן בסוף כל א' מספריו — ראה ספר המדע
(ירושלים, תשכ"ד). רמב"ם הוצאת קאפח. רמב"ם
הוצאת פרענקל. ובדפוס רומי הנ"ל — ליתא בסוף
ספר זמנים, עבודה, טהרה וקנין.

(56) כ"ה בכת"י תימן הנ"ל [וכ"ה בכת"י של ספר
הרמב"ם ספר אהבה שעליו חתם הרמב"ם בכ"י
„הוגה מספרי אני משה ברבי מימון זל"י], שבר"ך
רחמנא דסייען הוא בסוף כל הלכה — ראה הנסמן
בהערה הקודמת (אבל לא נמצא שם בסוף הל'
מזוזה). וכן הוא בכ"י הלכות בדפוס רומי הנ"ל.
ובדפוסים לפנינו נמצא בסוף חמש הלכות דספר

(*) סי' אהבה. וזע"ה. ובסוף ספר נשים. סליקו . .
בסייעתא דשמיא. וראה בסוף הערה הבאה.
(*) ובהוצאת קאפח חסר גם בסוף הל' ע"ז.

טהרה. ובסיום כ"כ הלכות שבספר היד לפנינו
נמצא „סליקו . . בסיד".
ויל"ע בכל הנ"ל אם כ"ז הוא מהרמב"ם או
מהמחזיקים או מהמדיפסים.

(56*) כהשם בספרו (לא „הלכות קטנות" רבות
שבכל פרק).

(57) פ"ה הי"ד.

ביי מצות ציצית, וואס „הכתוב שקלה ותלה בה כל המצות כולן שנאמר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'“ איז עס לאידך גיסא — די מצוה דער-מאנט דעם אידן אלע מצות, דערביי ווערט אבער ניט געזאגט, אז די זכירה איז א סיוע און הילף⁵⁹ אין מקיים זיין די מצות בפועל: עס דערמאנט אלע מצות, אבער לאו דוקא עד כדי כך, אז זייענ-דיק פארטאן אין הבלי הזמן וכיו"ב זאל די זכירה אים העלפן צו ברענגען אים צום קיום פון אלע מצות בפועל⁶⁰.

משא"כ במזוזה (זאגט דער רמב"ם) „כל זמן שיכנס ויצא יפגע ביחוד השם שמו של הקב"ה ויזכור אהבתו ויענה משנתו ושגיתיו בהבלי הזמן וידע שאין דבר העומד כו' ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישרים“. ד.ה. פון איין זייט איז עס ניט ווי ביי (קדושת) תפילין, וואס אלץ וואס דער אדם קומט צו ע"י מצוה זו, איז די פעולה פון די תפילין, ניט דורך עבודתו הוא — משא"כ ביי מזוזה איז דער יחוד השם פון מזוזה מזכיר ומעורר דער אדם אז ער זאל (דורך דער מזוזה) געדענקען „אהבתו“ און „יעור משנתו“ א.א.וו.

ומצד השני, איז עס ניט ווי ביי מצות ציצית, וואס „הכתוב שקלה ותלה בה כל המצות . . וזכרתם את כל מצות ה'“, אבער זי ווירקט ניט אויף דעם אדם צו שטעלן זיך אינעם מצב פון שינוי גברא; דאקעגן ביי מזוזה איז דאס באופן, אז דאס פועלט אז דער גברא זאל נשתנה

אויף דעם וואס דער אויבערשטער האט געגעבן א מזכיר, א מסייע.

ז. בעומק יותר: מיט דער הוספה „ברוך רחמנא דסייען“ קומט צו א תוספת הסברה אין דער פעולה מיוחדת פון מזוזה און איר אנדערשקייט פון מצות תפילין וציצית:

דער ענין פון „מסייע“ אין א זאך, פאסט צו זאגן ווען איינער העלפט-צו דעם צווייטן צו טאן די זאך, אבער ניט ווען דער העלפער אליין טוט די גאנצע זאך — דעמאלט איז ער ניט קיין מסייע, נאר דער (גאנצער) עושה; ולאידך, ווען יענעם הילף איז אזא וואס פאר-זיכערט ניט אז דער מסייע זאל קענען אפטאן די זאך, איז דאס אויך ניט דער אמת'ער סיוע.

און אין דעם איז (אויך) דער אויפטו פון מזוזה לגבי תפילין וציצית:

בנוגע צו תפילין זאגט דער רמב"ם כנ"ל, אז דורך דעם וואס „קדושתן גדולה“ איז „כל זמן שהתפילין בראשו של אדם ועל זרועו הוא עניו וירא שמים ואינו נמשך בשחוק ובשיחה בטילה ואינה מהרהר מחשבות רעות אלא מפנה לבו בדברי האמת והצדק“. ד.ה. אז די תפילין זיינען ניט (בלוין) מסייע דעם אדם בעבודתו⁶¹, נאר קדושתן של התפילין עצמה ווירקט און טוט אויף אין דעם אדם, ער זאל בשעת מעשה זיין אן „עניו וירא שמים כו“.

58) ולהעיר שהרמב"ם לא הביא (שם) הפעולה התפילין בהזמן שלאחרי, אף שבתרא לברכות (יד, ס"ב ואילך), טושיע (וראדה"ז) אויך סכ"ה ס"ה (ס"א) „וע"י הנחת תפילין יזכור את הבורא יתברך וימעט הנאותיו“ — ואולי י"ל שזוכן הוא, מאחר שהן פועלות עליו בזמן היותן עליו, וסתם פעולה רישומה עכ"פ ניכר.

59) יותר מגוף קיום המצוה (כבכל המצות) ש"מצוה גוררת מצוה" (אבות פ"ד מ"ב).

60) ולהעיר שהרמב"ם לא הביא בסוף הל' ציצית המשך הכתוב „ועשיתם אותם“. וראה מנחות שם מג, ב „רא"י מביאה לידי זכירה וזכירה מביאה לידי עשי"י.

ווערן דורך דעם וואס „זיכור אהבתו ויעור משנתו ושגיתיו בהבלי הזמן“, ביז אז ער איז „חוזר לדעתו“ און ער איז „הולך בדרכי מישרים“.

און דערמיט איז מובן, אז דער אמת'ער ענין פון „מסייע“, ביז אז דאס רופט ארויס ביים מסייע צו בענטשן דער-פאר דעם אויבערשטן, איז דוקא ביי מזוזה, וואס איז מסייע דעם אידן אז ער זאל גיין בדרך הישר.

ח. ע"פ הנ"ל איז אויך מובן, וואס דעם ענין פון „מזכירין רבים כו' שמצילין אותו מלחטא“, ברענגט דער רמב"ם דוקא ביי מזוזה — ווייל בעצם איז דאס דער אמת'ער גדר פון „מזכיר“:

די אמת'ע און שלימות/דיקע פעולה פון מזכיר זיין איז (ניט בלויז א דער-מאנונג פון א זאך, וועלכע איז ניט פאר-בונדן מיט א ווירקונג במעשה (אדער עכ"פ „כאילו עשה“), נאר בלשון ופירוש הידוע) — „נזכרים ונעשים“⁶¹, אז די זכירה איז באופן כזה אז עס פועלט און מאכט אז עשי'⁶².

[וע"ד זכירת יצי'⁶³, וואס די זכירה בשלימות איז — בשעת ס'איז באופן אז ער איז דאס רואה (מרגיש) — „חייב“ . . לראות את עצמו כאילו הוא יצא היום⁶⁴ ממצרים].

61) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בספר תיקון שובבים. הובא ונתבאר בספר לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.
62) וכאותו שנתעלה בפועל בצירוי לעצמו שהולך להמלך — ראה בארוכה לקיד"א קסד, א ואילך.
63) ראה לקושי ח"ז ע' 261 ואילך. ע' 270. ועוד.
64) משנה — פסחים קטז, ב (הובא ברמב"ם בסדר ההגדה שלו).

65) הוספת אדה"ז בתניא רפמ"ז. ועד"ז ברמב"ם הל' חמץ ומצה פ"ז ה"ז. ועוד.
66) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בספר תיקון שובבים. הובא ונתבאר בספר לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.
67) וכאותו שנתעלה בפועל בצירוי לעצמו שהולך להמלך — ראה בארוכה לקיד"א קסד, א ואילך.
68) ראה לקושי ח"ז ע' 261 ואילך. ע' 270. ועוד.
69) משנה — פסחים קטז, ב (הובא ברמב"ם בסדר ההגדה שלו).

און אזא „מזכיר“ איז דוקא במזוזה, וכנ"ל אז מזוזה (איז מסייע און) פועלט אז ער זאל זיך איבערשטעלן אין א מצב הראוי און גיין „בדרכי מישרים“.

ט. אט דער „סיוע“ פון מזוזה איז ניט נאר אין דער איכות פון סיוע כנ"ל, נאר אויך אין דער כמות שבזה:

אין סדר החיים פון (רוב) אידן זיינען פאראן בכללות צוויי מצבים — ווי דער איד געפינט זיך „בפנים“, בד' אמות של תורה ותפלה ומצות, אין א מצב פון קדושה און עבודת ה', און — ווי ער גייט ארויס אינעם „חוץ“ פון וועלט, אין „הנהגה“⁶⁶ בהן מנהג דרך ארץ.⁶⁷

און דאס איז בכללות דער חילוק צווישן די מצות — תפילין וציצית אדער מזוזה⁶⁸:

דורך די מצות פון תפילין וציצית, וואס דער איד לייגט על ראשו וזורעו און טראגט על גופו, איז ער מסובב במצות, ער איז „בפנים“; דער איד איז אפגעטיילט פון עניני עולם, ער איז פארבונדן מיט דעם אויבערשטן ומצותיו.

מזוזה וואס געפינט זיך על פתח ביתו „בטפח הסמוך לחוץ“⁶⁹, איז מדגיש דעם איד'ס פארבונדנקייט מיטן אויבערשטן (אויך) ווען ער גייט ארויס בעולם שם-חוץ. און דאס איז דער תוכן הענין וואס דער רמב"ם איז מסביר ומדגיש בהל' מזוזה: מזוזה קומט דערמאנען דעם אידן, אז ניט נאר זייענדיק בתוך ביתו, בפנים, דארף דער איד וכל עניניו זיין

66) ברכות לה, ב.
67) להעיר מתרי" ברכות שם. סמ"ג בחלק המ"ע מ"ע ג. של"ה שנו, א. ועוד.
68) רמב"ם הל' מזוזה פ"ז ה"ב — ממנחות לג, ריש ע"ב. וראה לעיל הערה 2.
69) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בספר תיקון שובבים. הובא ונתבאר בספר לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.
70) וכאותו שנתעלה בפועל בצירוי לעצמו שהולך להמלך — ראה בארוכה לקיד"א קסד, א ואילך.
71) ראה לקושי ח"ז ע' 261 ואילך. ע' 270. ועוד.
72) משנה — פסחים קטז, ב (הובא ברמב"ם בסדר ההגדה שלו).

בהתאם מיט יחוד השם, שמו של הקב"ה שבמזוזה — נאך אויך ווען ער גייט ארויס בעולם שחויץ הימנו דארף ער אויך דארטן זיין דורכגענומען מיט יחוד השם שבמזוזה;

און דער „יפגע ביחוד השם שמו של הקב"ה" שבמזוזה דארף פועל זיין אז אפילו ווען ער איז אריינגעפאלן אין הבלי הזמן, איז „יזכור אהבתו ויעור משנתו ושגיותיו בהבלי הזמן". אבער אויך דאס איז נאך ניט מספיק — די זכירה דארף ווירקן א פעולה פנימית

„וידע שאין דבר העומד לעולם ול-עולמי עולמים אלא ידיעת צור העולם, ומיד הוא חוזר לדעתו (כיון — במעשה בפועל) והולך בדרכי מישרים".

און דוקא דאן, ווען אויך זייענדיק אין דרויסן פון א אידישער שטוב — איז זיין עבודת השם כדבעי, איז דא, און ער פילט בשלימות דעם סיוע פון דעם אויבערשטן, און דאס ברענגט אים לכרך את השם — „ברוך רחמנא דסייען".

(משיחת ש"פ במדבר תשד"מ)

ראה

הנקרא אולם, ושלשתן נקראין היכל ועושין מחיצה אחרת סביב להיכל רחוקה ממנה כעין קלעי החצר שהיו במדבר וכל המוקף במחיצה זו שהוא כעין חצר אהל מועד הוא הנקרא עזרה והכל נקרא מקדש. וואס פון פשטות לשונו איז מובן, אז די „דברים“ וואס זיי נען „עיקר בבנין הבית“ זיינען כעין ובדומה צו דעם וואס עס איז געווען אין משכן.

[ועד' זאגט ער ווייטער אין הל' בית הבחירה' לגבי די „שלש מחנות“ וואס זיינען געווען במדבר, אז אזוי איז אויך „כנגדן לדורות“].

דעריבער וואלט מען געקענט מיינען, אז כשם ווי דער גאנצער משכן איז (בפשטות) געווען אויף איין גלייכן שטח, ניט איין טייל העכער פאר דעם צווייטן, איז באופן כזה אויך געווען דער מקדש,

דעריבער פאנגט אן דער רמב"ם מיט: „המקדש כולו לא הי' במישור (ווי דער משכן), אלא במעלה ההר“.

א. אין הלכות בית הבחירה' זאגט דער רמב"ם „המקדש כולו לא הי' במישור אלא במעלה ההר (און ווייטער איז ער ממשיך ומבאר די פרטי החילוקים והעליות כו') — כשאדם נכנס משער מזרחי של הר הבית מהלך עד סוף החיל בשוה. ועולה מן החיל לעזרת הנשים בשתים עשרה מעלות כו' ומהלך כל עזרת הנשים בשוה ועולה ממנה לעזרת ישראל שהוא תחלת העזרה בחמש עשרה מעלות כו' ומהלך כל עזרת ישראל בשוה ועולה ממנו לעזרת הכהנים במעלה גבוהה אמה כו' ומהלך כל עזרת הכהנים והמזבח כו' ועולה משם לאולם בשתים עשרה מעלות כו' והאולם וההיכל כולו בשוה“.

דאס וואס דער רמב"ם פאנגט אן (ומוסיף) די שלילה — „המקדש כולו לא הי' במישור (אלא במעלה ההר)“, און זאגט ניט נאר דעם חיוב „המקדש כולו הי' במעלה ההר“ — יש לומר:

וויבאלד אן לדעת הרמב"ם, איז דער קיום מצות עשה „ועשו לי מקדש“ ביים בויען דעם בית המקדש — בהמשך צום „משכן שעשה משה רבינו (כמדבר)“, ווי ער זאגט אין אַנפאַנג הל' בית הבחירה: „און ווי ער טייטשט אויך אַפּ דאָרט ביי די „דברים“ שבבנין הבית“:

„ואלו הן הדברים שהן עיקר בבנין הבית, עושין בו קדש וקדש הקדשים ויהי לפני הקדש מקום אחד והוא

(5) ראה לקו"ש חט"ז ע' 306. וש"נ. וראה גם קרית ספר להמביט על הרמב"ם שם פ"ד.

(6) פ"ז ה"א.

(7) לכאורה י"ל שזהו דיוק לשון הרמב"ם כאן המקדש כולו, כי מאחר שכבר כתב (פ"א ה"ה) שרק ההיכל (קדש הקדש ואולם) והעזרה (היינו עזרת ישראל, וכלשון כאן ה"ב: עזרת ישראל שהוא תחלת העזרה) נקרא מקדש (שהם בדוגמת המשכן). וכאן הרי מפרש „ועולה מן החיל לעזרת הנשים כו' (ש)החיל ועזרת נשים מעלה יתירה בבית עולמים — רמב"ם שם פ"ז ה"א) — לכן הוצרך להקדים המקדש כולו, היינו „מקדש“ במובנו הכללי.

אבל יש לדחוק שגם במקדש כולו' כוונתו לחלקי

(1) פ"ז ה"א"ד.

(2) תרומה כה, ח.

(3) רפ"א. וראה בארכה לקו"ש חט"ז ע' 302

ואילך. וש"נ. חכ"א ע' 149. ובהנשמן בהערות שם.

(4) הל' בית הבחירה פ"א ה"ה.

(*) דא"ה יבמות ו' ב (הובא ברמב"ם כאן פ"ז ה"א. ע"ש): איוו היא מורא מקדש לא יכנס אדם בהר